

ДЕЛЕДИВКА С. Г.,
доктор філософії в галузі права,
докторант
(Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»)
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.1.11>

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНШІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПУБЛІЧНИХ ТОРГІВ

У статті досліджуються теоретичні і практичні аспекти законодавчого регулювання, особливостей розгляду судових справ та способів захисту учасників процедури публічних торгів (аукціону). Будучи одним з елементів завершальної стадії судового процесу, а саме виконання судових рішень, ця процедура визначає рівень остаточного захисту порушених прав, свобод і інтересів учасників правовідносин.

Велика кількість позовних домагань, що розглядаються судами України, мають майновий зміст і в остаточному випадку їх виконання в процедурі виконавчого провадження здійснюється шляхом звернення стягнення на майно та проведення публічних торгів (аукціону). Величезне значення для досягнення цілей процедури неплатоспроможності має реалізація майна боржників на аукціонах та злагожденість і дієвість відповідних механізмів.

Тобто і в процедурі виконавчого провадження, і в процедурах неплатоспроможності дієвість та результативність публічних торгів (аукціону) напряму впливає на ефективність та досягнення цілей судових процесів. Однак не дивлячись на значимість цього інституту на протязі років і десятиліть йому не приділялась належна увага як з боку законодавця, так і з боку юридичної науки.

Належні і ефективні способи захисту прав учасників відповідних процедур, конкуренція реституційних і віндикаційних вимог в процесі розгляду і вирішення справ в процедурі публічних торгів, обсяг і межі обмеженої віндикації майна, проданого на виконання судових рішень – всі ці основоположні питання потребують відповідного теоретичного осмислення. Особливо актуальним для теорії і практики правозастосування є такий принцип публічних торгів – такі торги мають виступати найбезпечнішим способом набуття майна, публічна процедура реалізації якої гарантує незворотність результатів торгів та юридичне очищення майна, придбаного в такий спосіб. Саме з урахуванням цього принципу мають оцінюватися підстави і наслідки проведення відповідних процедур та їх подальша доля при розгляді відповідних судових справ.

Ключові слова: *способи захисту, належність та ефективність способу захисту цивільних прав, публічні торги, аукціон.*

Deledyuka S. H. Methods of rights protection and other features of case consideration during public auctions

The article examines theoretical and practical aspects of legislative regulation, specific features of judicial case consideration, and remedies available to participants in public auction (tender) procedures. As an integral part of the final stage of judicial proceedings—namely, the enforcement of court judgments—this procedure determines the ultimate level of protection of violated rights, freedoms, and interests of parties involved in legal relations.

A significant number of claims adjudicated by Ukrainian courts involve property-related issues, and their enforcement is ultimately carried out through enforcement proceedings by levying execution on property and conducting public auctions (tenders). The implementation of debtor asset sales at auctions and the coherence and efficiency of these mechanisms play a crucial role in achieving the objectives of insolvency proceedings.

Thus, in both enforcement proceedings and insolvency procedures, the effectiveness and functionality of public auctions directly impact the overall efficiency and achievement of judicial process objectives. However, despite the importance of this legal institution over many years and decades, it has not received adequate attention from either the legislature or legal scholarship.

Proper and effective remedies for protecting the rights of participants in these procedures, the competition between restitution and vindictory claims during the examination and resolution of cases in the context of public auctions, as well as the scope and limits of restricted vindication of property sold to enforce court judgments—all these fundamental issues require appropriate theoretical analysis. Particularly relevant for legal theory and practice is the principle that public auctions must serve as the most secure means of acquiring property, ensuring that the public nature of the sale guarantees the irrevocability of auction results and the legal purification of property acquired in this manner. It is precisely in light of this principle that the grounds and consequences of such procedures, as well as their future in judicial review, should be assessed.

Key words: *legal remedies, appropriateness and effectiveness of civil rights protection methods, public auction, tender.*

Вступ. Одним із основних завдань судочинства є повний і дієвий захист порушених прав, свобод і інтересів учасників правовідносин, що не в останню чергу зумовлено рівнем виконання судових рішень. Не є новиною низький рівень виконання судових рішень на сучасному етапі української правової дійсності.

Однією з причин такого стану справ є перманентна зміна правового регулювання процедури публічних (електронних) торгів (аукціонів), в межах яких здійснюється примусовий продаж майна як в процедурі виконавчого провадження, так і в процедурі банкрутства.

Тому особливо актуальним з теоретичної точки зору є дослідження особливостей розгляду справ при проведенні публічних торгів, а також способів захисту, які є належними і ефективними в процесі розгляду відповідних судових справ.

Захист цивільних прав, способи такого захисту висвітлювались в дисертаційних, монографічних та поточних теоретичних дослідженнях. Зокрема можна виділити роботи таких науковців як Васильченко В. В., Дзера І. О., Комаров В. В., Кот О. О., Кузнецова Н. С., Майданик Р.А., Спасибо-Фатеева І. В., Стефанчук М. О., Харитонов Є. О., Харченко Г.Г., Ярема А. Г.

Однак в науковій літературі в галузі цивільного права і процесу наявна відносна невелика кількість публікацій, присвячених процедурі проведення публічних торгів, способів захисту прав учасників відповідних процедур. Серед публікацій можна виділити роботи таких науковців і практиків, як О. Банасько, О.А. Беляневич, В.Е. Беляневич, П. Васильєв, Є. Морозов, С.В. Шкляр.

Постановка проблеми. Зазначений стан справ зумовлює необхідність проведення огляду та теоретичного осмислення величезного обсягу емпіричного матеріалу, який складається з судових рішень в сфері публічних торгів. Тому метою даної статті є аналіз тенденцій розвитку судової практики, процесу вироблення відповідних правових позицій, визначення правильних, належних і ефективних способів захисту прав учасників торгів та формулювання на їх основі відповідних теоретичних висновків.

Результати дослідження. Відповідно до ч. 4 ст. 656 Цивільного кодексу України, до договору купівлі-продажу, що укладається на організованих ринках капіталу та організованих товарних ринках, конкурсах, аукціонах (публічних торгах), договору купівлі-продажу валютних цінностей і договорів купівлі-продажу фінансових інструментів, укладених поза організованим ринком, застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не встановлено законом про ці види договорів купівлі-продажу або не впливає з їхньої суті [13]. Ця норма, що має бланкетний характер, запроваджує субсидіарне регулювання відносин купівлі-продажу об'єктів різних сегментів ринку відповідними поточними законами.

На відміну від ринків капіталу та організованих товарних ринків, купівлі-продажу валютних цінностей і фінансових інструментів, які мають самостійне і певним чином уніфіковане законодавче регулювання, купівля-продаж на аукціонах (публічних торгах), особливо пов'язана з примусовою реалізацією майна, не має такої одностайної нормативної регламентації. Відносини в цій сфері регулюються законодавчими правилами виконавчого провадження та прийнятими на його виконання підзаконними актами, законодавством про банкрутство та виведенням неплатоспроможних банків з ринку, які певним чином відрізняються і термінологічно, і змістовно.

Процедура примусової реалізації майна в рамках виконавчого провадження здійснюється за правилами, встановленими Законом України «Про виконавче провадження» [11] і прийнятим на його виконання Порядком реалізації арештованого майна [12]; відповідні процедури в рамках неплатоспроможності регулюються Кодексом України з процедур банкрутства [4]. Зазначені процедури в певній мірі містять різну термінологію, однак крім термінологічної розбіжності, яка має не суттєвий і формальний характер, процедури, передбачені вказаними законами відрізняються умовами проведення, строками, наслідками вчинення чи невчинення певних дій, що має не тільки формальну, а і змістовну відмінність. Зазначене не сприяє єдності в правозастосуванні, досягненню основної мети відповідних проваджень – повне виконання судових рішень, а також дотриманні прав учасників відповідних процедур.

Відносно невелика кількість теоретичних досліджень в сфері публічних торгів (аукціонів), пов'язаних з примусовим виконанням судових та інших рішень, а також відсутність відповідних узагальнень, на переконання автора пояснюється постійними змінами і нестабільністю законодавства, що регулює цю сферу відносин. Це зокрема прийняття нового Кодексу України з процедур банкрутства, який однак має прогресивний характер, в тому числі в частині проведення аукціонів з реалізації майна, перманентні зміни законодавства про виконавче провадження, в тому числі з питань примусової реалізації майна. Навіть визначальна ч. 2 ст. 388 ЦК України щодо обмеження ввідакації майна, проданого в порядку, встановленому для виконання судових рішень, двічі в 2022 та 2025 роках зазнавала змін.

Ці тенденції є основною причиною відсутності стабільності судової практики, доволі частой зміни підходів в правозастосуванні, відступлення від попередніх правових позицій з боку касаційних судів. До недавнього часу в практиці Верховного Суду України, особливо в період 2010–2015 років, майже половина публічних торгів визнавалось недійсними, що не сприяло реалізації завдань останньої стадії судового процесу – повного виконання судових рішень. Ця тенденція зазнала певної корективи після запровадження на доктринальному [10, с. 451] та правозастосовному рівні [5] такого принципу – прилюдні торги в межах здійснення виконавчого провадження мають виступати найбезпечнішим способом набуття майна, публічна процедура реалізації якої гарантує незворотність результатів торгів та юридичне очищення майна, придбаного в такий спосіб.

Однак попри проголошення цього дієвого принципу, який не тільки стабілізує цивільний оборот, але є суттєвим чинником зростання показників виконання судових рішень, він так і не став в повному обсязі визначальним у цій сфері відносин. Тим не менш, саме судова практика наразі формує нові підходи в розумінні та впровадженні вищевказаного принципу, що має знайти відповідне узагальнення в теорії. Саме з цієї причини варто зосередити увагу на аналізі відповідної судової практики.

Так, ВП ВС в постанові від 13.02.2024 року у справі № 910/2592/19, здійснюючи узагальнення своїх попередніх рішень, а також рішень інших касаційних судів у справах щодо реалізації майна в процедурах банкрутства визначив і виокремив зацікавлених осіб, які можуть оскаржувати відповідні процедури та бути потенційними позивачами у справах щодо визнання недійсними торгів. Отже, це 1) боржник (зокрема, арбітражний керуючий від імені боржника); 2) кредитори; 3) зареєстровані учасники аукціону; 4) особи, які вважають себе власниками майна, що виставляється на аукціон; 5) уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника; 6) особи, які не були допущені до участі в аукціоні [5]. Вбачається, що самі ці особи можуть оскаржувати публічні торги і в рамках реалізації майна в процедурі виконавчого провадження, крім категорії осіб, що позначені цифрою 5) – уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника.

Крім власне уповноважених на оскарження публічних торгів суб'єктів, істотно важливим є зріз питань щодо підстав їх визнання недійсними. Як вже зазначалось в цій роботі, попередня практика Верховного Суду України при оскарженні публічних торгів допускала доволі часте визнання їх недійсними, що суперечить наявному наразі принципу найбезпечнішого способу набуття майна, гарантування незворотності результатів торгів та юридичного очищення майна. Аналіз правил проведення публічних торгів, позовних вимог, які заявляються, а також відповідних судових рішень, дозволяє виокремити можливі порушення в проведенні торгів, які можуть стати підставою для їх оскарження. Зокрема, це можуть бути порушення правил, які визначають процедуру підготовки, проведення торгів (опублікування інформаційного повідомлення певного змісту про реалізацію нерухомого майна; направлення письмових повідомлень державному виконавцю, стягувачу та боржнику про дату, час, місце проведення прилюдних торгів, а також стартову ціну реалізації майна тощо); правил, які регулюють сам порядок проведення торгів; правил, які стосуються оформлення кінцевих результатів торгів тощо.

Як видається, порушення різноманітних правил, яких існує доволі багато, саме по собі не повинно ставати підставою визнання недійсними публічних торгів. Причиною цього має стати і принцип розумності, і нещодавно сформований судовою практикою принцип найбільш безпечного способу набуття майна на публічних торгах та його юридичного очищення після їх проведення.

Слід зазначити, що наразі судова практика все більшою мірою враховує зазначені принципи. Так в постанові КЦС ВС від 18 травня 2022 року у справі № 361/3505/20 зроблено висновки, що дотримання нормативно встановлених правил призначення та проведення прилюдних торгів є обов'язковою умовою правомірності правочину. Разом з тим, факт неналежного повідомлення боржника про проведення прилюдних торгів не може бути підставою для визнання таких недійсними. Головна умова, яка повинна бути встановлена судами, це наявність порушень, що могли вплинути на результат торгів, а тому, крім наявності порушення норм закону при проведенні прилюдних торгів, також додатково повинно бути встановлено порушення прав і законних інтересів особи, яка їх оспорує [7].

Отже, крім формального встановлення порушення певного правила, додатковими і обов'язковими підставами для визнання недійсними публічних торгів за правовою позицією касаційного суду визначено ще дві підстави: ці порушення мали вплинути на сам результат торгів, тобто вони мають бути істотними; має бути наявним факт порушення прав позивача в процедурі проведення таких торгів. Слід зазначити, що в подальшому касаційні суди продовжили дотримуватись зазначених підстав для визнання торгів недійсними, а певні порушення, які не вплинули на результати торгів, або не стосуються порушеного права скажника не мають впливати на законність відповідних процедур.

Такий же висновок став підтримуватися і в теорії. Так, П. Васильєв зазначає, що для задоволення позову при оскарженні публічних торгів необхідно встановити сукупність таких умов: 1. наявність підстав для визнання торгів недійсними (порушення правил проведення торгів) та інших норм законодавства при проведенні торгів; 2. чи вплинули порушення

на результати електронних торгів; 3. чи порушується (не визнається, оспорується) суб'єктивне цивільне право чи інтерес особи, яка звернулася до суду [1].

Одним із самих складних і до недавнього часу не до кінця вирішеним питанням в процедурі примусової реалізації майна на прилюдних торгах (аукціонах) було питання правильних, належних та ефективних способів захисту прав при вирішенні відповідних судових спорів. Так, до формування відповідної судової практики, позивачами нерідко заявлялись вимоги про визнання недійсними протоколів проведення торгів, актів передачі майна, свідоцтв про право власності тощо. Такі і подібні їм вимоги не здатні захистити порушене право, а отже є неефективними, що за сучасними трендами ВП ВС та інших касаційних судів є самодостатньою підставою для відмови в задоволенні позову.

П. Васильєв, здійснюючи аналіз розгляду справ про скасування торгів СЕТАМ також звертає увагу, що не будуть вважатись належними і ефективними позовні вимоги про зобов'язання повернути майно, правильним в даному випадку є такий предмет позову як витребування майна в незалежності від того, на яких підставах він заявляється – віндикаційних, реституційних чи кондикційних. Далі П. Васильєв стверджує про неможливість пред'явлення позовних вимог про визнання права власності на майно з урахуванням поширеної в практиці правозастосування концепції книжного володіння [1]. Огляд зазначеної концепції, а також критика її безальтернативного застосування не є предметом цієї статті, на цю проблему автор звертав увагу в іншій роботі [2, с. 73], однак є всі підстави стверджувати про можливість застосування при оскарженні публічних торгів і такого способу захисту права, як визнання права власності. Принаймні така вимога може бути не основною, а носити допоміжний характер з огляду на універсальний характер цього способу захисту права, для найбільш повного захисту права, для досягнення ситуації остаточної правової визначеності.

Питання конкуренції відповідних позовних вимог, вибір правильного, належного і ефективного способу захисту права в процедурі публічних торгів (аукціонів) було вирішено Верховним Судом при розгляді конкретних судових справ. Так, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 13 лютого 2024 року у справі № 910/2592/19 висувала, що набуття майна за результатами електронних торгів є особливим видом договору купівлі-продажу, за яким власником відчужуваного майна є боржник, а продавцями, які мають право примусового продажу такого майна, – державна виконавча служба й організатор електронних торгів. Покупцем відповідно є їхній переможець. Оскільки продаж майна на публічних торгах є правочином, то оскаржити останній можна за певних умов (зокрема, у разі ефективності такого способу захисту для позивача), а не протокол як документ, який засвідчує вчинення цього правочину. Вимоги про визнання недійсними протоколу публічних торгів є неналежним і неефективним способом захисту. Такий самий підхід слід застосовувати і щодо оскарження іншого документа – акта про проведенні електронні торги [5].

Отже, правильною позовною вимогою, або предметом позову, або з матеріально-правової точки зору способом захисту права при оскарженні публічних торгів є вимога про визнання їх недійсними за правилами визнання недійсними правочинів. Інше проблемне питання способів захисту права при проведенні прилюдних торгів полягає в можливій наявності ситуації подальшого відчуження майна, що було його предметом. Також не до кінця вирішеною є також проблема прав і обов'язків власника проданого майна, який не є боржником у відповідній справі, тобто особи, яка не була залучена до відповідних процедур проведення публічних торгів. Варіанти вирішення зазначених проблемних питань, які потребують свого подальшого вивчення, доопрацювання і узагальнення також були предметом уваги ВП ВС та інших касаційних судів при розгляді конкретних судових справ.

Так, в цитованій вище постанові ВП ВС зазначено, що у правовідносинах із повернення майна, відчуженого на аукціоні у справі про банкрутство, для вирішення питання, кому належить право на пред'явлення позову і з якими саме вимогами (про визнання недійсними результатів аукціону та договору купівлі-продажу чи про витребування майна), необхідно з'ясувати, у кого перебуває у власності майно на момент виникнення спору, чи був

боржник власником відчуженого на аукціоні майна та, відповідно, у який спосіб позивач має захистити саме своє право в разі його порушення.

Якщо ж за результатами аукціону з переможцем укладено договір купівлі-продажу, то ефективним способом захисту порушеного права особи, яка вправі оскаржувати результати аукціону, є пред'явлення позову про визнання недійсними результатів аукціону й укладеного з переможцем аукціону договору купівлі-продажу майна боржника та застосування реституції (у разі повернення майна, що перебуває у власності переможця аукціону). Якщо за результатом проведення аукціону у справі про банкрутство відчужено майно, яке належить іншій особі на праві власності, відновлення порушеного права власника проданого майна здійснюється шляхом пред'явлення віндикаційного позову до останнього набувача цього майна з підстав, передбачених статтями 387, 388 ЦК України [2].

Отже в даній справах ВП ВС не тільки визначено правильні, належні і ефективні способи захисту права, а і вирішена проблема конкуренції реституційних і віндикаційних вимог в залежності від правового статусу майна та власності на нього як в момент проведення аукціону, так і в момент розгляду і вирішення справи. Отже за ситуації оскарження публічних торгів боржником або іншою зацікавленою особою у випадку знаходження проданого майна у набувача-переможця торгів, правильним, належним і ефективним способом захисту права є вимога про визнання таких торгів недійсними за правилами і наслідками визнання недійсними правочинів.

За ситуації подальшого відчуження майна, або ініціювання відповідної судової справи власником проданого майна, який не мав статусу боржника, належними мають бути віндикаційні вимоги. Ця остання ситуація породжує наступну проблему теорії і практики правозастосування, що пов'язана з так званою обмеженою віндикацією при проведенні публічних торгів, а також втіленням в практику вищезазначеного принципу – найбезпечнішого способу набуття майна, публічна процедура реалізації якої гарантує незворотність результатів торгів та юридичне очищення майна, придбаного в такий спосіб.

Суть цього питання можна спростити до наступного – як співвідноситься можливість витребування майна у набувача при порушенні торгів з ч. 2 ст. 388 ЦК України. Варто нагадати, що первісна редакція цієї норми з 2004 року мала такий зміст: майно не може бути витребувано від добросовісного набувача, якщо воно було продане у порядку, встановленому для виконання судових рішень. Подальші зміни ч. 2 ст. 388 ЦК України 2022 та 2025 років посилили захист добросовісного набувача та обмежили можливість віндикації випадками не тільки продажу, а і передачі майна в порядку, встановленому для виконання судових рішень.

Іншими словами законодавець заборонив віндикувати майно, відчужене у відповідних процедурах, причому така заборона носить виключний, тобто такий, що не містить винятків, характер. Однак судова практика допускає дещо розширене тлумачення цієї норми. Так, за позицією КЦС ВС в постанові від 15.05.2019 року у справі № 285/3414/17 було вказано, що застосовуючи положення частини другої статті 388 ЦК України про те, що майно не може бути витребувано від добросовісного набувача, якщо воно було продане у порядку, встановленому для виконання судових рішень, суд повинен мати на увазі, що відповідний позов власника про витребування майна підлягає задоволенню лише в тому разі, якщо торги були визнані недійсними, оскільки відповідно до частини першої статті 388 ЦК України, власник має право витребувати майно, яке вибуло з володіння поза його волею, і в добросовісного набувача [8].

Дещо подібна позиція щодо можливості витребування майна у його набувача в процедурі публічних торгів викладена в іншій справі № 914/2618/16 за іпотечними відносинами, де ВП ВС в постанові від 6.07.2022 року витребував майно, захищаючи порушені права іпотекодержателя, додатково вказавши на необхідність встановлення добросовісності набувача та інших учасників відповідної процедури [6]. У інших подібних кейсах касаційні суди застосовували аналогічні правові позиції. Однак чи виправдане таке правозастосування з точки зору дійсного змісту ч. 2 ст. 388 ЦК України?

Як влучно зазначає О.А. Беяневич, проблема віндикації від добросовісного набувача виникає на межі майже екзистенційного конфлікту між добросовісністю як засадою цивільного законодавства та законністю володіння власником майна, і тому вимагає від законодавця пошуку адекватних конфлікту засобів його врегулювання та збалансування різноспрямованих інтересів [10, с. 443]. Вказана проблема вибору між захистом прав власника та добросовісного набувача в процедурі прилюдних торгів, на переконання автора може бути вирішена шляхом формування відповідних правових позицій Великою Палатою Верховного Суду з врахуванням надбань теорії цивільного права, які стосуються не тільки цих процедур, а і проблеми конкуренції позовів та вибору належного та ефективного способу захисту права. Далі викладений можливий варіант вирішення цієї проблеми.

Як зазначає І.В. Спасибо-Фатєєва, аксіоматичним в українській правосвідомості є те, що за наявності між сторонами спору зобов'язальних або договірних правовідносин, речові позови не заявляються, адже спори між контрагентами будуть договірними [3, с. 366]. Не буде особливо спірною як в науці, так і в судовій практиці позиція, що при примусовому продажі майна від імені його власника діють відповідні уповноважені органи, однак в процедурі такого продажу саме власник набуває відповідних прав і обов'язків, іншими словами власник є стороною відповідних зобов'язально-договірних відносин.

Користуючись зазначеною логікою є всі підстави стверджувати, що в ситуаціях знаходження проданого на публічних торгах майна у власності набувача-переможця таких торгів, відсутності факту його подальшого відчуження, вести мову про витребування майна на підставі ст. 388 ЦК України, тобто про застосування такого класичного речового способу захисту прав як віднімання немає жодних підстав – сторони перебувають у відповідних договірних правовідносинах, тому належним способом захисту права тут має бути реституційний позов, тобто позов про визнання публічних торгів недійсними за правилами і наслідками визнання недійсними правочинів, в тому числі реституцією спірного майна. Цей позов може бути задоволений виключно за наявності істотного порушення правил проведення торгів та порушення цим прав позивача. Однак головний висновок полягає в тому, що у відповідній ситуації, а саме при наявності зобов'язально-договірних відносин між учасниками спору правило ч. 2 ст. 388 ЦК України щодо неможливості віндикації майна діяти не може, як і не може застосовуватися цей речовий спосіб захисту порушеного права.

Інший розвиток подій буде мати місце при подальшому відчуженні переможцем торгів проданого майна. Як було вказано вище, ч. 2 ст. 388 ЦК України забороняє віндикувати майно, продане в порядку виконання судових рішень без будь-яких винятків і таке законодавче правило має застосовувати в буквальному, а не розширювальному тлумаченні. Інша справа, що інший виняток може бути прямо виведений зі змісту інших частин ст. 388 ЦК України – встановлення недобросовісності набувача і це виняток є єдиним, який допускає витребування майна.

На переконання автора є всі підстави стверджувати, що жодні порушення процедури публічних торгів, в тому числі істотні порушення, порушені права власника майна, що було відчужене, в деяких випадках безпідставно, не можуть бути протиставлені особі, яка не знала і не могла знати про незаконність набуття майна, яке було продане за процедурою публічних торгів і в подальшому відчужене добросовісному набувачу. Такий наслідок випливає зі змісту ч. 2 ст. 388 ЦК України і є проявом сформованого принципу – прилюдні торги в межах здійснення виконавчого провадження мають виступати найбезпечнішим способом набуття майна, публічна процедура реалізації якої гарантує незворотність результатів торгів та юридичне очищення майна, придбаного в такий спосіб. Інший варіант розуміння і застосування ч. 2 ст. 388 ЦК України не буде відповідати ні її букві, ні духу. Нажаль не у всіх випадках судова практика слідує зазначеному принципу.

Однак на цьому не вичерпуються проблемні питання конкуренції захисту прав власників відповідного майна та інших зацікавлених осіб з одного боку і добросовісних набувачів майна з іншого. Попередні юридичні ситуації стосувались продажу майна на виконання дійсних і таких що не були скасовані судових рішень. Якою буде правова доля майна,

проданого на виконання згодом скасованого рішення – це питання також не в повній мірі вирішено на рівні як теорії, так і практики правозастосування.

На переконання автора є цілком очевидною неможливість застосування правила ч. 2 ст. 388 ЦК України щодо обмеження віндикації при подальшому скасуванні рішень інших ніж судові органів, зокрема виконавчих написів нотаріусів, рішень інших державних органів, за якими здійснюється виконання шляхом звернення стягнення на майно. Така позиція повністю підтверджується і науковим висновком члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді Шкляра С.В. [14]. Тобто у випадку скасування рішення, що було підставою проведення публічних торгів, яке не має статусу судового рішення, передбачене законом обмеження віндикації діяти не можуть.

Дещо складнішою є ситуація по спорам у випадку подальшого скасування судового рішення, яке було виконано шляхом проведення процедури публічних торгів. Як зазначає О.А. Беляневич, у судовій практиці на цей час переважає позиція, згідно з якою вибуття майна з володіння власника на підставі судового рішення, ухваленого щодо цього майна, але в подальшому скасованого, вважається таким, що вибуло з володіння власника поза його волею. Така позиція є розширювальним тлумаченням норми ч. 2 ст. 388 ЦК України, адже законодавець не уточнює, чи впливає скасування судового рішення на права добросовісного набувача [10, с. 447].

Вищевикладений висновок щодо стану судової практики є цілком вірним станом на момент його формулювання, а саме на 2023 рік. Наразі є обережні підстави стверджувати про певну зміну судової практики в цій сфері. Так, постановою КЦС ВС від 25 червня 2025 року у справі № 638/17112/21 була викладена правова позиція, яку варто процитувати доволі об'ємно. Отже, завдяки «віндикаційному імунітету», який передбачений парламентом для майна проданого чи переданого в порядку виконання судового рішення, досягається охорона прав добросовісної особи, яка набула майно, що було відчужене чи передане на виконання судового рішення, і стабільність цивільного обороту. При «віндикаційному імунітеті», що закріплений для майна проданого чи переданого в порядку виконання судового рішення (абз. 1 ч. 2 ст. 388 ЦК України, в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) не тільки не має значення, але й не може мати значення, чи відбулося вибуття майна з володіння власника з його волі чи поза нею, оскільки відчужувачем є не власник майна, а виконавець.

З огляду на вказане суд вважає, що частина друга статті 388 ЦК України захищає права добросовісного набувача, який придбав майно, примусово реалізоване у порядку, встановленому для примусового виконання судових рішень. Тобто, на підставі частини другої статті 388 ЦК України майно не можна витребувати від добросовісного набувача тоді, коли воно було примусово реалізоване у порядку, встановленому для примусового виконання судових рішень. Правопорядок не може допускати ситуації коли нівелюється законна сила судового рішення та створюються передумови для виникнення «колізії» судових рішень [9].

В даній справі колишньому власнику майна, на яке було звернене стягнення на виконання судового рішення, згодом скасованого, було відмовлено в позові про його витребування з вищевикладених підстав. Ця справа є одним з перших проявів прямого і правильного застосування ч. 2 ст. 388 ЦК України щодо обмеженої віндикації та прикладом застосування принципу найбільшої правової безпеки придбання майна на публічних торгах і його юридичного очищення внаслідок проведення зазначеної процедури.

Подальше впровадження подібного правильного і такого, що відповідає духу і букві норми ч. 2 ст. 388 ЦК України правозастосування має бути здійснене шляхом закріплення відповідної чіткої і категоричної позиції на рівні Великої Палати Верховного Суду, дотримання цієї правової позиції іншими судами при розгляді аналогічних справ. Саме таке правова позиція разом з вищевказаним принципом найбільшої правової безпеки придбання майна в процедурі публічних торгів має знайти своє закріплення в теорії.

Зазначене дозволяє сформулювати ряд **висновків**.

Цивільним законодавством запроваджено так званий принцип обмеженої віндикації при продажу майна в порядку, встановленому для виконання судових рішень, тобто в процедурах публічних торгів (аукціону). З цього принципу випливає інший принцип проведення публічних торгів (аукціону) – такі торги мають виступати найбезпечнішим способом набуття майна, публічна процедура реалізації якої гарантує незворотність результатів торгів та юридичне очищення майна, придбаного в такий спосіб. Саме з урахуванням цього принципу мають оцінюватися підстави і наслідки проведення відповідних процедур та їх подальша доля при розгляді відповідних судових справ.

Зацікавленими суб'єктами, що мають право на оскарження процедури публічних торгів (аукціону) є 1) боржник (зокрема, арбітражний керуючий від імені боржника); 2) кредитори; 3) зареєстровані учасники; 4) особи, які вважають себе власниками майна, що виставляється на продаж; 5) особи, які не були допущені до участі в публічних торгах (аукціоні).

Можливими підставами визнання недійсними торгів (аукціону) має бути виключно сукупність наступних умов: наявність підстав для визнання торгів недійсними (порушення правил проведення торгів) та інших норм законодавства при проведенні торгів; вплив порушень на результати торгів, тобто їх істотність; порушення права особи, яка звернулася до суду. Відсутність істотних порушень, які вплинули на результати торгів та/або відсутність порушень прав позивача є підставою для відмови в позові про визнання недійсними торгів.

Вимоги про визнання недійсними протоколів проведення торгів, актів передачі майна, свідоцтв про право власності, зобов'язання повернути майно не є належними і ефективними при оскарженні прилюдних торгів. Правильними позовними вимогами, або предметом позову, або з матеріально-правової точки зору способом захисту права при оскарженні публічних торгів, які відповідають характеру порушеного прав і можуть його захистити є вимоги про визнання торгів недійсними за правилами визнання недійсними правочинів або вимоги про витребування майна за віндикаційним позовом.

Проблема конкуренції реституційних і віндикаційних вимог при оскарженні публічних торгів вирішується в залежності від правового статусу майна та власності на нього як в момент проведення аукціону, так і в момент розгляду і вирішення справи. За ситуації оскарження публічних торгів боржником або іншою зацікавленою особою у випадку знаходження проданого майна у набувача-переможця торгів, правильним, належним і ефективним способом захисту права є вимога про визнання таких торгів недійсними за правилами і наслідками визнання недійсними правочинів. За ситуації подальшого відчуження майна, або ініціювання відповідної судової справи власником проданого майна, який не мав статусу боржника, належними мають бути віндикаційні вимоги.

Проблема теорії і практики правозастосування, пов'язана з так званою обмеженою віндикацією при проведенні публічних торгів, а також принципом найбезпечнішого способу набуття майна за такою процедурою має бути вирішена шляхом формування правової позиції Великою Палатою Верховного Суду саме з врахуванням законодавчого обмеження віндикації в процедурі публічних торгів та найбезпечнішого способу набуття майна за такою процедурою. Наразі судова практика передбачає можливість витребування майна у добросовісного набувача у випадку визнання публічних торгів недійсними, що не в повній мірі відповідає букві і духу норми ч. 2 ст. 388 ЦК України.

Скасування рішення, що було підставою проведення процедур публічних торгів, яке не має статусу судового рішення може бути підставою витребування майна за віндикаційним позовом. До недавнього часу судова практика допускала таке витребування і при скасуванні судового рішення, однак останні правові позиції касаційних судів обмежили таку можливість. Подальше подібне правозастосування, що відповідає духу і букві норми ч. 2 ст. 388 ЦК України, має бути продовжене шляхом закріплення відповідної чіткої і категоричної позиції на рівні Великої Палати Верховного Суду. Правова позиція обмеженої віндикації та дотримання принципу найбезпечнішого способу набуття майна, публічна процедура реалізації

якої гарантує незворотність результатів торгів та юридичне очищення майна, придбаного в такий спосіб, має знайти своє закріплення також в теорії.

Список використаних джерел:

1. Васильєв П. Особливості розгляду справ про скасування торгів CETAM. *Практика Верховного Суду*. <https://blog.liga.net/user/pvasylyiev/article/52721> (дата звернення: 25.07.2025).
2. Деледівка С.Г. Віндикація: захист книжного або фактичного володіння. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 68–74.
3. Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду: коментарі науковців/ О.П. Печений, І.В., Спасибо-Фатєєва та ін., за заг. ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків, ЕКУС, 2020. 496с.
4. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 25.07.2025).
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 лютого 2024 року, Справа № 910/2592/19: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118520069> (дата звернення: 25.07.2025).
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 липня 2022 року, Справа № 914/2618/16: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107064709> (дата звернення: 28.07.2025).
7. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18 травня 2022 року. Справа № 361/3505/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104453596> (дата звернення: 28.07.2025).
8. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 15 травня 2019 року. Справа №285/3414/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82419850> (дата звернення: 28.07.2025).
9. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 25 червня 2025 року. Справа № 638/17112/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128594907> (дата звернення: 24.07.2025).
10. Право власності: способи захисту прав крізь призму судової практики: монографія/ за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2023. – 616 с.
11. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 16.07.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 25.07.2025).
12. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна : Наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2016 № 2831/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 25.07.2025).
13. Цивільний кодекс України : Закон України від 13 берез. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.04.2025).
14. Шкляр С.В. Науковий висновок члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді Шкляра С.В. від 15 червня 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/nauk_visn/Nauk_visn_450_4257_20_1.pdf (дата звернення: 28.07.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

